

VERBETERING.

Op blz. 34, regel 3 van boven, *staat*: omstandigheden en bijzondere omstandigheden, *dit moet zijn*: omstandigheden en bijzondere toestanden.

Or 94-222

DE BRAHMANEN

EN

HUNNE BETEKENIS VOOR HET INDISCHE VOLK

R E D E

UITGESPROKEN BIJ DE AANVAARDING VAN HET
HOOGLEERAARSAMBT AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE

LEIDEN, DEN 30sten SEPTEMBER 1903

DOOR

Dr. J. S. SPEYER

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1903

Paroch. N. 9 29

Bk.

DE BRAHMANEN

EN

HUNNE BETEKENIS VOOR HET INDISCHE VOLK

R E D E

UITGESPROKEN BIJ DE AANVAARDING VAN HET
HOOGLEERAARSAMBT AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE

LEIDEN, DEN 30sten SEPTEMBER 1903

DOOR

Dr. J. S. SPEYER

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1903

Bij het overbrengen van Indische woorden in Latijnsch letterschrift is de gewone transcriptie gevolgd, behoudens dat, meer in overeenstemming met onze Nederl. uitspraak, w geschreven is waar men v pleegt te gebruiken. Derhalve spreken men in zulke woorden

- n uit als onze „oe”, b.v. Buddha;
- c » » ital. c in „cicerone”;
- j » » eng. g in „giant”;
- g » » fr. g in „grand”;
- y » » onze j;
- ç » » » ch in „machine”;
- s » » eng. sh in „ship”;
- r » » onze „er” in „broeder” of „re” in „present”.

De punten onder t, d, n geven linguale uitspraak aan, in tegenstelling van de zuiver dentale van de puntloze t, d, n. — De i, e, o zijn gesloten, als onze „ie”, „ee”, „oo”.

MIJNE HEEREN CURATOREN, PROFESSOREN,
DOCTOREN, STUDENTEN EN GIJ ALLEN, DIE
DEZE PLECHTIGHEID MET UWE TEGENWOORDIG-
HEID VEREERT,

ZEER GEACHTE TOEHOORDERESSEN EN TOEHOORDERS.

Wie voor een gemengd publiek een wetenschappelijk onderwerp wil behandelen heeft, als een andere Ulysses, eene zeeëngte te bevaren tusschen twee onheilspellende rotsen. Zijne Scylla heet hier oppervlakkigheid, en zijne Charybdis duisterheid. Van deze kon de eerste wel eens de gevaarlijkste wezen, wanneer namelijk, en dit is toch in den regel het geval, de voordracht niet slechts uitgesproken, maar ook gedrukt wordt.

Gelukkig gaat die vergelijking niet altijd en overal op. *Il y a fagots et fagots*, zegt Sganarelle; populair wetenschappelijke beschouwingen zijn er te geven in allerlei vorm en van menigerlei maaksel. Het is iets anders als lichtverspreider op te treden voor heilbegeerigen door de zegeningen van de welbekende university extension, iets anders bij eene plechtigheid als die u hier samen heeft doen komen het woord te voeren. Voor den eerstgenoemden vorm van kennisverbreiding kan ik niet veel sympathie gevoelen, ondanks dat ik niet onverschillig ben voor hare comische zijde, die zij den beschouwer wel eens aanbiedt. Onkunde bestrijden is verdienstelijk, maar erger dan onkunde is halve kennis, alleen reeds hierom, omdat die verwaand-

heid kweekt. Wat kan men met die university extension, d. i. het bijbrengen van wetenschappelijke waarheden of wetenschappelijke theorieën aan menschen, die deels in het geheel geene, deels geene behoorlijke voorbereiding tot hooger onderwijs hebben gehad, dan wel voor hoogers bereiken? Die manier van popularizeering miskent het ware wezen van universitaire studie, en vindt hare voorstanders daarom alleen bij dezulken, die hetzij van hooger onderwijs geen heldere voorstelling bezitten, hetzij de gevaren voor het zedelijk en stoffelijk welzijn van het individu, die in halve kennis schuilen, onderschatten, zoo zij niet als bate boeken wat in waarheid een schadepost moet heeten. Streef er naar het volk op te voeden tot zelfdenken, zijn geest te verrijken door den kring zijner begrippen uit te breiden en die te veredelen door ze op hoogere dingen te richten, maar houd steeds rekening met zijne bevassing en vermijd het aan te kweeken een scherm met half begrepen en onverduwde woorden en leuzen!

Geheel iets anders is het uit het gebied zijner studie mede te deelen aan een gehoor als tot welk ik de eer heb thans het woord te richten, van mannen en vrouwen die door hunne opleiding, hunne werkzaamheden, hunne aspiratiën den geleerde als het ware uitlokken uit zijne tent te komen. De onderscheiding tusschen eene esoterische en eene exoterische behandeling is al zeer oud, en Aristoteles werd er om geprezen, dat hij zich niet beperkte tot den kleinen kring zijner eigenlijke discipelen, maar ook aan de behoeften en verlangens van eene talrijker schare van naar kennis dorstenden te gemoet kwam. Ook in onze moderne wereld behoort die dubbele gedaante van hooger onderwijs gehandhaafd te blijven. Waar zou het heen, wanneer de toene-

mende specializeering van de vakken van wetenschap leiden moest tot de verplichting voor iederen geleerde om voor niemand te spreken of te schrijven dan voor het kleine troepje van zijne gildebroeders in de wetenschap? Gelijk ik zelf als beschaafde leek er genoeg in vind te luisteren naar wat een der vele vertegenwoordigers van eenig mij vreemd gebied van studie voor *the general reader* ten beste geeft, zoo gevoel ik ook zelf, waartoe het verzwegen? wel eens behoefte over mijn eigen studievak mij te uiten tegenover niet-vakgenooten.

Daarom, hoezeer ik allicht eenigen grond tot versooning zou hebben mogen putten uit het feit, dat nog geen tien dagen geleden ik te Groningen de rectorale rede tot opening van den nieuwen cursus heb uitgesproken, heb ik geen gebruik willen maken van de vrijheid, die de wet mij laat om ook zonder het houden eener inaugureele oratie dit nieuwe eervolle hoogleeraarsambt aan Leidens doorluchte hoogeschool te aanvaarden. Meer dan verstandelijke overwegingen dringt mij de stem van het gemoed om hier te getuigen van dien tak van philologisch-linguistische studiën, die mij van jongs af boven alle andere dierbaar is geweest, en dien ik het eene hooge eer en een groot voorrecht acht van nu af te vertegenwoordigen als opvolger van den vermaarden geleerde, die als grondvester van de Indologie in ons vaderland aan deze universiteit onvergankelijken roem heeft verzekerd, en zoo door de fundamenteele beteekenis van zijn eigen kostelijken arbeid als door de school van jongeren, die hij heeft gesticht, grooten invloed heeft geoefend en nog oefent op den gang en den voortgang van de gansche Indische philologie.

Waarover zal ik in dit plechtige uur tot u spreken? Zal

ik u schetsen de ontzaglijke uitbreiding onzer kennis omtrent de Indische wereld en de beschaving der Hindoes, hunne litteratuur en kunst, hunne wijsgeerige en godsdienstige stelsels, zooals de ontsluiting en verklaring van de inheemsche bronnen ons die verschaft hebben? Maar in dit korte tijdsbestek zou ik niet veel meer kunnen doen dan u vermoeden met een bont vogelperspectief, dat noch u noch mij voldeed. Of zal ik u spreken over de taal die tot dien rijken schat van documenten en monumenten ons den sleutel gaf, het Sanskrit met zijne dochtertalen? Zal ik gewagen van de geschiedenis der ontwikkeling van de Sanskritstudiën in Europa en Amerika? Of, meer in het bijzonder mij bepalend tot de beteekenis van het Sanskrit voor de vergelijkende beoefening van de Indogermaansche talen, op nieuw vertellen van die grootsche epopee der wetenschap, waarin een BOPP en een SCHLEGEL, een POTT en een SCHLEICHER, een DE SAUSSURE en een BRUGMANN hunne heldendaden verrichten, van dien kamp, waarin er niet gestreden wordt voor eene hersenschim en ook niet louter om de eer, maar een heerlijke schat voor tijdgenoot en nakomeling wordt buit gemaakt, de Wetenschap van de Taal? Hoe aantrekkelijk ook, dit onderwerp wil ik thans laten rusten. Vooreerst heeft het opgehouden actueel te zijn. Dat hij die voor de eerste maal den leerstoel in Sanskrit aan eene Nederlandsche universiteit ging bekleeden, in zijne openingsrede ook deze zijde van de beteekenis van de beoefening van Indië's heilige taal had te doen uitkomen, spreekt van zelf. Met het oog op de waarde van het Sanskrit voor de Indogermaansche taalwetenschap was dit professoraat ingesteld geworden, en de vergelijkende grammatica, die jongste in de rij der philologische vakken,

weinig gekend, door menige onder hare oudere zusteren gewantrouwd of geminacht, had vooral in ons land, waar zij wel beschouwd pas haar intrede ging doen, het wel noodig in het licht gesteld en in haar ware wezen vertoond te worden. Tusschen 1865 en 1903 heeft hier eene volslagen omwenteling plaats gehad. De Indogermanistiek heeft de haar toekomende plaats in de wetenschap en in het hooger onderwijs communi consensu verkregen; de oude tweespalt tusschen philologie en linguïstiek is door het juiste inzicht in beider onmisbaarheid voor elkander gevolgd; op analoge wijze als reeds van den aanvang af bij germanisten, romanisten en slavisten, vestigt zich al meer en meer ook bij de klassieke philologen de overtuiging van het goed recht niet alleen, maar van de onvermijdelijke noodwendigheid van de vergelijkende en historische methoden voor het verkrijgen van een juist inzicht in de Grieksche en in de Latijnsche taal, en van de noodzakelijkheid om behoorlijk rekening te houden met hetgeen de wetenschap leert omtrent den aard en het verloop van taalverschijnselen in het algemeen. Kortom, als een krachtig ferment heeft de nieuwere taalbeschouwing gewerkt. Waartoe nu nog op dit aanbeeld gehamerd, waar wij verkregen hebben wat wij wenschten?

Als tweede reden, waarom ik voor heden deze beschouwingen wil laten rusten, zou misschien mogen gelden dat ik zelf reeds eenmaal in dien geest gesproken heb, bij gelegenheid van de aanvaarding van mijn kortstondig Amsterdamsch professoraat, vijftien jaar voordezen. Het *non bis in idem* is een gulden spreuk, ook buiten het gebied van het recht.

Laat ik dan liever uwe aandacht vragen voor eene korte

en uit den aard der zaak, slechts de hoofdzaken aanroerende schets van de brahmanen en hunne wijsheid. Dusdoende zou ik meenen het meest te handelen in den geest, waarin ik in het nieuwe ambt, dat ik ga aanvaarden, mij voorstel werkzaam te kunnen wezen, misschien ook het meest in den geest van mijne toehoorders.

Wat het eerste betreft, niet zonder reden bestempelt men met den naam Brahmanisme of een dergelijken dien eigenaardigen vorm van cultuur, die zijn hoofdzetel heeft in het middenstroomgebied van Ganges en Yamunā, en die zich van daar uit in de eerste plaats over geheel Voor-Indië en Ceylon verbreid heeft, maar die hier sterker en dieper, daar oppervlakkiger en zwakker nog veel verder heeft gewerkt, door volkplantingen aan gene zijde van den Himalayaketen, in Achter-Indië, op Java, en welks uitloopers zich zelfs tot Midden-Azië, China, Japan uitstrekken. Die cultuur toch, dat geheel van godsdienstige en wijsgeerige begrippen, van praktijken en gebruiken, van letterkundige en wetenschappelijke feiten en theorieën, zooals het zich uitsprekt in de Indische letteren en in de Indische kunst, is in den grond der zaak gebonden aan den eersten stand der Hindoemaatschappij, de zoogenaamde kaste der brahmanen. Brahmaansch zijn de Wedas, brahmaansch het epos en de purāṇas, brahmaansch de vele seeten, zoo die een godsdienstig karakter dragen, als de zuiver wijsgeerige stelsels, met name de zes als orthodox erkende *darśana's*, en het Sanskrit is de taal der brahmanen. Ook die seeten die, den Weda niet als hoogste autoriteit erkennend, zich in lang, lang vervlogen dagen van de oude traditie der brahmanen hebben losgemaakt, en die hunne leer niet in het Sanskrit, maar in de volkstalen verkondigden, staan, zoo men ze nader beziet, geheel onder

de heerschappij van datzelfde Brahmanisme en liggen binnen de sfeer van zijn invloed.

Aan den anderen kant is de belangstelling in leven en leer van de brahmanen er niet op verminderd, doordat de gazen sluier, die gedurende ruim twintig eeuwen die Indische wijsheid en die Indische denkvormen hadden afgesloten, eindelijk is weggerukt. Vóór Alexander den Groote is er in de Grieksche wereld slechts zeer weinig, naar het schijnt, betreffende Indië bekend geweest. Eerst door de tochtgenooten van den grooten veroveraar, met name Onesicritus en Nearchus, verkreeg men eenige noties omtrent de brahmanen en asceten, wier gedrag en levenswijze, zoo sterk afwijkende van wat de Macedoniërs en Grieken in hun eigen land en in het overige Azië gezien hadden, ten zeerste de aandacht trok. Vooral sedert het beroemde werk over Indië van Megasthenes, den gezant van Seleucus I aan het hof van koning Candragupta (Σανδράγοπτος) van Pataliputra (Παλίμποδρα)¹⁾, kreeg men in het Westen een hoogen dunk van de geheimzinnige wijsheid, die in die Grieksche berichten aan de brahmanen werd toegeschreven. Ook in latere tijden vernam men door gezantschappen, handelsbetrekkingen enz. het een en ander dienaangaande, genoeg om de nieuwsgierigheid te prikkelen, te weinig om ze te bevredigen. Het beeld van die gymnosophisten aan den Ganges, die vrome en wijze asceten met hunne versmading van wereldschen rijkdom, pracht, eer en aanzien, hunne weinige en geringe behoeften, hun zielevrede en hunne bewering in het bezit te zijn van de echte ware kennis, die langs geen anderen weg kan verkregen worden

1) De Grieksche vormen gaan terug op Prakrit prototypen, niet op de namen Candragupta en Pataliputra in dezen hun Sanskritvorm.

dan dien zij bewandelden — heeft in nog veel later tijd groote bekoring van zich doen uitgaan, ja bij menigeen de voorstelling gewekt van eene transcendentale geheimleer, die het antwoord gaf op het wereldraadsel, maar die der hongerende menschheid onthouden werd door de gelukkige bezitters er van, de brahmanen. Was niet Voltaire de echo van de openbare meening van zijn tijd, als hij in zijn *Dictionnaire philosophique* schrijft: „N'est-il pas vraisemblable que les brachmanes sont les premiers législateurs de la terre, les premiers philosophes, les premiers théologues?”

Het is er intusschen verre van af dat men het recht zou hebben den term brahmaan met dien van bespiegelaar en asceet te vereenzelvigen. Uit de berichten der ouden zou men allicht daartoe geneigd zijn. De waarheid is dat slechts een klein gedeelte van die klasse van menschen zich aan wat men noemt geleerde studie wijden. Toch mag men de brahmanen als geheel noemen den geleerden, of wil men, den geletterden stand onder de Hindoes. Het gaat er mede als met het woord *jurist* bij ons. Wij geven dien naam aan den rechtsgeleerde in den waren zin des woords, maar toch ook evenzeer aan een ieder, die in de rechten studeert of gestudeerd heeft. De brahmanen hebben zoowat allen altans eenig onderwijs in Weda-kennis genoten; slechts de minderheid onder hen zijn geleerden van professie, en ook dezen zijn niet allen beoefenaars van eigenlijke Weda-geleerdheid, theologen, *crotriya's*, want ook de letterkundigen, de artsen, astronomen, juristen komen uit hunne gelederen. Tot hen behooren mede van ouds de ambtenaren van bestuur en rechtspraak. Het eigenaardige, dat hun aankleeft, ligt hierin, dat men slechts door geboorte tot den brahmanenstand behoort en dat geleerde studie buiten dien stand rechteus zoo

goed als uitgesloten is en feitelijk nauwelijks kan voorkomen.

Megasthenes, die in de fragmenten, welke van zijn boek tot ons gekomen zijn, meer den indruk maakt van nauwkeurig weer te geven wat hij persoonlijk heeft waargenomen dan dat hij inheemsche theorieën zou hebben bestudeerd, hetzij rechtstreeks uit litteraire bronnen hetzij uit mededeelingen van deskundige inboorlingen, verdeelt de Indiërs in zeven klassen. Daarvan is de eerste die der φιλόσοφοι, de laatste de ambtenaarsstand ²⁾. Uit het feit dat hij een afzonderlijken ambtenaarsstand aanneemt, mag men besluiten dat in zijne dagen, altans in het rijk van Candragupta, de ambtenaarswereld het karakter vertoonde van eene afgesloten klasse, een soort van *tsjin*, zooals men die tegenwoordig in Rusland heeft. Bij grooter theoretische kennis van Indische zaken zou hij hebben moeten weten dat zijn μέγος τὸ βουλευτὸν καὶ οὐρεδοεῦον, waaruit de ministers, de administrateurs en de rechters gekozen worden, deel uitmaakte van de brahmanen. Bij hem zijn de brahmanen uitsluitend φιλόσοφοι. Evenwel hij weet, dat niet allen, die een bespiegelend en ascetisch leven leiden, brahmanen zijn; want hij maakt onderscheid tusschen dezen en die hij Sarmanen (Σαρμάναι) noemt. Deze laatsten zijn, daarover kan geen twijfel bestaan, dezelfden die in het Sanskrit *śramaṇas* heeten en in de Indische, met name de Buddhistische litteratuur dikwijls voorkomen, vaak in tegenstelling tot de brahmanen, en toch weder met hen tot eene eenheid verbonden. Die

²⁾ Zie Diodorus Siculus II, 40 en 41. Juister oordeelde Nearchus: bij Strabo XV, c. 66, ed. Meineke.

gramana's waren monniken, afkomstig uit alle klassen der bevolking, zij behoorden tot kettersche d. i. niet Brahmaan-sche secten; in engeren zin zijn de Buddhistische geestelijken er mede bedoeld. Bardesanes, de Babylonische gnosticus uit het eerste gedeelte van de derde eeuw, die met een gezant van een Indisch vorst aan het hof van keizer Heliogabalus is geweest, geeft van die *Σαμωναῖοι* ³⁾, zooals hij ze noemt, eene gedetailleerde en, naar wij thans weten, betrouwbare beschrijving, die de Neo-platonicus Porphyrius ons in zijn betoog over „de onthouding van dierlijk voedsel” bewaard heeft. De Samanaioi zijn niet van één stam, zegt hij, maar recruteeren zich uit alle Indiërs. Wil iemand in die „orde” (*τάγμα*) treden, dan geeft hij daarvan kennis aan de overheid, doet afstand van al zijn bezittingen, laat zich kaal scheren, krijgt het ordegewaad en trekt naar zijne ordebroeders, zonder zich verder een oogenblik te bekommeren om vrouw en kinderen, zoo hij die heeft ⁴⁾; voor de laatsten zorgt de koning, de vrouw komt ten laste van hare verwanten. Bardesanes verhaalt verder van het leven der ordebroeders, waaruit blijkt dat hij de Buddhistische kloosters en den leefregel daar vrij goed kent. De brahmanen daarentegen zijn allen van één stand en erkennen een gemeenschappelijken stamvader en stammoeder ⁵⁾. Van verschillende beroepen of verrichtingen der brahmanen vernemen wij echter niet.

3) Ook hier ligt de Prākṛit vorm (*samana*) ten grondslag.

4) Men vergelijke de geschiedenis van den gildemeester in *Jātaka-mālā*, verhaal 20.

5) Bardesanes bij Porphyrius *De Abst.* IV, c. 17: πάντες γὰρ Βραχμῶνες ἐνός εἰσι γένους· ἐξ ἐνός γὰρ πατρὸς καὶ μητρὸς πάντες κατὰγονται.

Hoe het in werkelijkheid vroeger en in hoofdzaak ook nog tegenwoordig hiermede geschapen staat, zal ik trachten in het kort uiteen te zetten.

Sedert onheugelijke tijden is het volk der Hindoes in een groot aantal scherp van elkander gescheiden afdeelingen gesplitst, die gesloten eenheden vormen. Deze zoogenaamde kasten zijn voor een deel in zeker opzicht met de *gentes* en stammen van de volken der oudheid te vergelijken, ten deele vertoonen zij zich meer als een soort van gilden. In aanzien en rang bestaat er een eindeloos verschil. Tegenover elkander streng afgezonderd, zoo zelfs, dat connubium en samen eten van leden van verschillende kasten uitgesloten is, binden zij hunne leden door tal van gebruiken en voorschriften. Beroep en bedrijf, spijs, kleeding, kortom de gansche levenswijze en omgang van wie tot zulk eene gemeenschap behoort, wordt door de regelen der kaste beheerscht, regelen des te klemmender omdat zij een godsdienstig, of liever gezegd sacraal karakter dragen. De verbroekeling in zoovele elkander afstootende kleine conglomeraties is ongetwijfeld als een der hoofdfactoren in rekening te brengen, als men wil gaan verklaren hoe het komt dat het Indische volk, hoezeer van ouds zich zijner nationale eenheid bewust, altijd staatkundig onmondig is gebleven. De echt Grieksche voorstelling van den vrijen man als *ζῶν πολιτικόν* kon zich in Indië niet ontwikkelen, waar het ontstaan van het begrip van *πόλις*, *civitas* verhinderd werd door de scheidsmuren van de kleine groepen, waartoe men behoorde, die een breeder horizont afsloten.

In theorie, en ten deele ook in de praktijk des levens werden die vele kleine groepeeringsen teruggedbracht tot vier groote volksafdeelingen. Ik bedoel de algemeen bekende

verdeeling in de vier *varṇa*'s, die men eveneens door 'kaste' pleegt te vertalen: brahmanen, kṣatriyas, vaiśyas, cūdras. En ook die indeeling is voor vereenvoudiging vatbaar. De eerste drie vormden gezamenlijk den stand der heeren, de āryas, in tegenstelling tot dien der knechten, de cūdras. Laatstgenoemden, die vroeger evenals thans verreweg de groote meerderheid der bevolking zullen uitgemaakt hebben, gelden in de rechtsboeken voor de dienende klasse. Zij zijn het, die de verschillende bedrijven en handwerken verrichten, zij zijn wasschers, barbiers, pottbakkers, wevers, timmerlieden, wagenmakers, smeden, ambachten, die wel op de hierarchische ladder van het kastenstelsel staan op sporten van verschillende hoogte, maar daarin overeenstemmen, dat menschen van den vierden stand ze uitoefenen. Tot de cūdras behooren ook vrij wel de dienstboden. Een eigenlijk gezegde slavenstand, op de wijze als in de Romeinsch-Grieksche wereld, heeft er in Indië niet bestaan, al valt het niet te ontkennen dat er menschenhandel gedreven werd en dat die wettelijk erkend was ⁷⁾. Maar de dienaren om loon zullen wel regel geweest zijn.

Voor de verhouding tusschen heer en knecht is kenmerkend een voorschrift dat in een der oudste gr̥hyasūtra, d. i. leiddraden voor de sacra privata van den huisvader, gevonden wordt. Het is u bekend dat de verbranding van de weduwe met het lijk van haar man langen tijd in Indië in zwang was, hier als verplichting, daar facultatief. Ook

7) De Grieksche berichten uit den tijd van Alexander en Seleucus stemmen overeen in de bewering, dat er in Indië geen slaven zijn. Hetzelfde deelt omtrent Ceylon Plinius Major mede uit een rapport van een zeevaarder uit den tijd van keizer Claudius.

dat men zich op een Rgweda-vers beriep, dat die verbranding heette te onderstellen. Het Wedische ritueel verlangt ze echter niet⁸⁾. Wel moet de vrouw zich naast het lijk nederleggen, maar men laat haar onder het uitspreken van ceremoniële woorden, die haar daartoe opwekken, opstaan. Dit doet in de eerste plaats haar zwager, de jongere broeder van haar overleden man, die de plaats van echtgenoot bij haar zal gaan innemen, bij ontstentenis van dezen, een inwonend leerling van den overledene, zoo die er niet is, een oude knecht (*jaraddāsa*). Wel mag deze de Wedaspreuk niet zelf over zijne lippen brengen, en wordt hij, wat dit betreft, vervangen door den officiërenden brahmaan die de plechtigheid der lijkverbranding leidt, maar overigens wordt die *çūdra* als naaste huisgenoot boven de verwanten gesteld. Die trek in dat oude ritueel teekent.

Dat het echter den *çūdra* verboden is het betreffende Wedavers zelf uit te spreken, ligt in de rede. Stel den *çūdrastand* gelijk aan de Romeinsche plebejers in dat grijs verleden van Rome's geschiedenis, toen de scheiding tusschen hen en de patriciërs nog in haar volle kracht bestond, dan is de uitsluiting van die lieden van de heilige formulieren, die met de godheden gemeenschap gaven, volkomen begrijpelijk. Alleen de standen der heeren waren van geboorte en van nature bevoegd om ze naar den eisch te hanteeren. Hun komt het toe de dagelijksche en andere offers te brengen, niet aldus den *çūdra*. Eene soortgelijke klove

8) Te recht leidt Oldenberg, *Die Religion des Veda*, p. 587, uit de betreffende plaats (Rgw. 10,18,8) af, dat die verbranding van de weduwe uit zeer ouden tijd stamt, al wordt zij in het daar beschreven ritueel niet erkend. Zoo ook Macdonell in zijne *Sanskrit Literature*.

scheidt de āryas ter eenre van de çūdras ter andere, als bij de Romeinen oudtijds de patriciërs van de plebejers. Maar de laatste is betrekkelijk vroeg gedempt geworden, in Indië gaapt zij nog heden even wijd als, ik mag gerust zeggen, voor 3000 jaren.

Niet alleen de scheiding tusschen āryas en çūdras is zoo oud, ook die van de āryas in de drie standen, waarin wij ze reeds in een R̥gwedisch getuigenis verdeeld vinden. KERN heeft indertijd met mijns inziens onbetwistbare gronden aangetoond dat zij, altans in de hoofdlijnen, opklimt tot den tijd dat Indiërs en Iraniërs nog eene eenheid vormden⁹⁾. Hoe men zich het ontstaan van die drie volksafdeelingen onder de Ariërs ook mag voorstellen, de rangorde: 1. offerkundigen en bidders, 2. krijgslieden en ridders, 3. eigenerfde huislieden, die veeteelt en ook landbouw drijven, vertoont zich reeds aan het begin der ons bekende overlevering. De allegorische voorstelling, volgens welke de brahmanen uit des Scheppers mond, de ridders uit diens armen, de waiçyas uit diens dijnen en de çūdras uit diens voeten voortgekomen zijn, staat al in een R̥gwedalied; wel is waar behoort dit tot het naar tijdsorde jongste boek, maar toch is het ons bekend uit een tijdvak ouder dan de vervaardiging der Homerische gedichten.

De waiçyas zullen wel de meerderheid der Arische bevolking hebben gevormd. Men acht het niet waarschijnlijk dat zij in die overoude tijden, toen de R̥gwedaliederen gedicht zijn, geen krijgsdienst verrichtten, zooals dat in latere eeuwen het geval was. Dat zij oorspronkelijk tot de weerbare man-

⁹⁾ Zie Versl. en Mededeelingen der Kon. Akademie van Wetenschappen, Afd. Lett., Tweede Reeks, II, 25 vgg. (1871).

schap behoorden, kan ook hieruit worden afgeleid. Indra, de krijgshaftigste van de hemelgoden, pleegt zijnen vijanden te ontmoet te trekken verzeld van de geharnaste schare zijner Maruts; in de liturgische teksten, die deel uitmaken van de Indische heilige boeken, heeten de Maruts „de waicyas onder de goden”. Men zal wel niet ver van de waarheid zijn, zoo men voor dat alleroudste tijdvak de waicyas aan de Homerische *λαιοί*, de ksatriyas aan de βασιλῆες gelijk stelt. Later vertoonen zich die *λαιοί* als vredige veehouders en landbouwers, en uit hunne rijen komen ook de handelsmannen, de groote kooplieden en handelaars over zee.

De naam waicya is een afleiding van *wiç*, nom. *wit*, een femininum, welks oudste bet. is ‘woonstede’. In het oudere Sanskrit wordt de pluralis er van, *wiçah* regelmatig gebruikt om den derden stand aan te duiden. Het woord is algemeen Indogermaansch. In proëthnischen tijd schijnt het de ruimere beteekenis van ‘plaats’ gehad te hebben, want ik vind het geen gewaagde hypothese te beweren, dat het Lat. defectivum *vicem*, *vice*, plur. *vices*, waarvoor men gerechtigd is die beteekenis als de oorspronkelijke op te stellen, een is met Skrt. *viç*, Zendav. *vīs*. Evenzeer proëthnisch is eene in vele Idg. talen verbreide afleiding van dit woord in de bet. ‘woning, huis’: Skrt. *veça*, Gr. (*Γ*)οῖκος, Lat. *vicus*, Got. *veih*s.

Boven het hoofdbestanddeel van het eigenlijke volk stak nu uit tweeërlei adel, een militaire en een niet-militaire. De militaire, de stand der ksatriyas, ook kortweg het *ksatram* (de heerschende klasse) genoemd, bezit alle deugden en alle gebreken van den krijgsadel elders. Moedig, onbekrompen mild, trouw aan zijn woord, ridderlijk tegenover zijn vijand, is de Indische edelman veelal tevens trotsch, heerschzuchtig en wreed. Uit dezen stand kwamen voort de regeerende

families, de koningsdynastieën. Ik wil hier niet ingaan op het ingewikkelde en moeielijke vraagstuk, of de erkenning hunnerzijds van de suprematie van de brahmanen als eerste stand van meet af er geweest is; het ontbreekt niet aan gegevens, die wijzen op een tijd dat die aanspraken betwist zijn. Maar wat wij aan stellige getuigenissen omtrent de rangorde der standen bezitten, is afkomstig uit brahmaansche kringen, en de brahmanen hebben steeds hun hoogereren rang tegenover den ridderstand volgehouden en met het gezag hunner openbaring geheiligd. Zoolang Indië eene bepaalde behoorlijk afgepaalde en gecanoniseerde heilige overlevering bezit, den Weda, d. i. dus reeds een aantal eeuwen vóór Alexander den Groote, worden de brahmanen door een ieder voor den hoogsten stand gehouden. De andere Hindoes zien in hen zonder uitzondering de meest bevoorrechte menschen en gedragen zich tegenover hen vol eerbied. Ditzelfde geldt ook voor de Buddhisten, al gelooven zij niet aan de waarheid van de Wedische openbaring.

Die hooge plaats hangt ten nauwste samen met de betekenis van den brahmaan ten opzichte van die openbaring en den daarin geleerden eeredienst.

In de oudste herinneringen van de verschillende Indo-germaansche stammen zien wij, zooals nu nog bij volken op een primitief standpunt, eene belangrijke plaats in het leven ingeruimd aan de *res divina*. De zoo raadselachtige elementen en natuurkrachten, waarvan men zich omringd gevoelt en tevens zoo geheel afhankelijk, stelt men zich op dien trap van beschaving voor als machtige wezens, onvankelijk voor aangename of onaangename bejegening van den kant van ons menschen. Daar zij ieder oogenblik hun

macht kunnen toonen, en elke verrichting, tot gewoon eten en drinken toe, ons met hen in aanraking brengt, moeten zij onophoudelijk door offerhulde en gebedshulde tot welwillendheid en genade worden gestemd. Aan dien eeredienst, onmisbaar en essentieel in elk antiek gezin en elke antieke gemeenschap, plicht voor elk huisvader, die zelf in het vuur van zijn haard, op den bodem van zijn erf als priester die godheden op verschillende wijze naar hun aard en wezen en naar de aanleiding tot het offer had te verzoenen, plicht ook voor iedere grootere gemeenschap: geslacht, stam, dorps-gemeente — is in Indië steeds een bijzondere zorg te beurt gevallen. Ook, toen bij het voortschrijden van beschaving en kennis, de denkbeelden en voorstellingen, die aan dien ouden eeredienst en die oude gebruiken ten gronde lagen, waren weggesleten. De groote angstvalligheid om de vele en velerlei ritueele handelingen op de juiste wijze te verrichten en de gebedsformulieren en liederen, die voor het welslagen van de offerplechtigheid onmisbaar waren, zonder feil uit te spreken of uit te zingen werkte de uitbreiding en de ingewikkeldheid van dat ritueel in de hand. Reeds vroeg moet het vervaardigen van die grootendeels metrische aanroepingen en lofzangen en het uitspreken er van het werk geworden zijn van enkele zangersfamilies, ten minste bij de belangrijker offerplechtigheden, die het geslacht, den stam, den vorst betroffen. Bij dezen hoogsten vorm van cultus was een bedwelmende drank, de *soma* de Indische tegenhanger van den wijn in het ritueel der West-Aziaten en Grieken.

Aanvankelijk werden de liederen, waarin men de godheden uitnoodigde tot het offer te komen, hen prees en verheerlijkte, hun de offergave aanbood, vrij vervaardigd. In de ons bewaarde Rgweda-liederen spreken de dichters van hun

werk als van het product van hun geest en zinspelen op nog oudere, die zij aanvullen of vervangen, kortom zij gedragen zich als leden van een dichtergilde. Maar de heugenis aan dien tijd is minstens reeds vijf-en-twintig eeuwen in Indië verdwenen. In de oogen van den orthodoxen Hindoe zijn die wijzen en dichters, die *ṛṣi's* uit den grijzen voortijd, zoovele zieners, die het eeuwige woord „zagen” en slechts uitten wat hun geopenbaard werd. Oude liederen, die voldaan hadden of van welker werkdadigheid bij het offer zich de overtuiging had gevestigd, werden in het geheugen geprent en in het ritueel regelmatig aangewend. In bundels verzameld en in een streng geregelden, op het nauwkeurig bewaren van de mondelinge overlevering berekenden vorm van onder-richt, van geslacht op geslacht overgeplant, verkregen zij van lieverlede rang en gezag van heilige, door hooger macht geopenbaarde teksten.

De drie hoofdfunctiën bij het Somaoffer, die ieder hun eigen priester met diens helpers van noode hadden, hebben elk hun eigen bundel. Van dezen is de verzameling van liederen voor den priester, die de godheden looft en ten offer oproept, naar taal en inhoud verreweg de oudste. Deze is de vermaarde bundel van den *Ṛgweda*, het oudste letterkundige gedenkstuk van Indischen bodem, tevens de vroegste herinnering uit het verleden van eenig Indogermaansch volk. De roep van heiligheid en hoogste wijsheid, die aan die zangen en offerspreuken werd toegekend, werd gaandeweg ook overgedragen op werken van exegetischen en liturgischen aard, die ze verklaarden en allerlei beschouwingen, rijk aan symboliek en mystiek, met het ritueel in verband brachten. Die talrijke zoogenaamde *brāhmaṇa's* maken derhalve ook deel uit van den Weda en bezitten eveneens het karakter

van eeuwige en onvergankelijke waarheid, een karakter dat mede toekomt aan de bespiegelende *aranyakas* en *upanisads*, die het ware wezen van de dingen leeren, de laatste uitloopers van het letterkundige scheppingsproces van wat men pleegt te noemen het Wedische tijdvak in de geschiedenis van Indië.

Bij de aldus reeds vroeg gecanoniseerde drie Wedas is nog een vierde te voegen, die mede in een lang vervlogen tijdperk, maar later dan de andere, als heilige overlevering, als *ṛuti*, is erkend. De liederen en spreuken, tot dezen vierden of Atharwaweda behorende, zijn in taal wat jonger dan de R̥gwedische en hebben eene andere sfeer van aanwending. Evenwel is hun inhoud, die voornamelijk bestaat uit bezweringsformulieren, tooverspreuken, geneeskrachtige mantras, philtra en dergelijken, zeker niet minder oud. Voor de beschavingsgeschiedenis van Indië, maar in niet mindere mate voor de algemeene ethnologie en voor folk-lore vloeit hier eene bron van de grootste waarde. Ook deze Weda bezit zijne bijbehorende *brāhmanas* en *upanisads*.

Het is duidelijk dat er voor zulk eene omvangrijke gewijde litteratuur van zoo verschillende stadiën de arbeid van vele generaties van professioneele offerkenners noodig is geweest. De brahmanen hebben dien arbeid tot stand gebracht, natuurlijk niet, ik behoef het nauwelijks te zeggen, uit sluwe berekening om daardoor hunne suprematie over de massa's te grondvesten ¹⁰⁾, maar als van zelf, immers voldoende aan eene behoefte, die werkelijk bestond. Bij de overgrootte waarde,

¹⁰⁾ Het ongegronde van die bewering springt in het oog, wanneer men beproeft op analoge wijze te redeneeren ter verklaring van den grooten eerbied, dien het andere heilige wezen in Indië geniet..... het rund. Dat de brahmanen zich de hoogheid, die men hun toekent, gereedelijk laten aanleunen en er op staan als hun recht.... is menschelijk.

die de Arische Indiër aan de offerhandelingen toekende, die naar behooren en in de puntjes verricht, welvaart, gezondheid, kinderzegen, het gedijen van het vee, overwinning in den krijg, ja wat niet al verschaffen, maar zoo er eenig *vitium* was ingetreden, onfeilbaar onheil en rampen over den offeraar brachten, moest die *ars deos placandi* zich wel ontwikkelen en eene belangrijke plaats, ook in het intellectuele leven der natie innemen. En de juiste kennis der spreuken, de richtige uitspraak er van en de richtige toepassing, de wetenschap van de vele, steeds ingewikkelder wordende bijzonderheden van het ritueel, die van de tijden waarop geofferd moest worden en de berekening van de data, dit alles vereischte te veel toewijding, dan dat de vorming van eene afzonderlijke klasse van Wedakeners bij uitnemendheid zou hebben kunnen uitblijven. Met verloop van tijd, toen de omgangstaal der hoogere standen, het Sanskrit, al zeer sterk afweek van de taal der oude liederen, en men die niet meer voldoende verstond, zijn in de brahmanenscholen de beginselen ontstaan van eene grammatische wetenschap, die zich weldra zoo schoon ontwikkelde, dat zij nu nog de bewondering opwekt van wie onder ons er mede kennis maakt. Aan de behoeften van het ritueel heeft eene inheemsche Indische astronomie en wiskunde, heeft voor een deel ook de zelfstandige beoefening van de geneeskunde in Indië haar oorsprong te danken.

Veel is Indië aan zijne brahmanen verschuldigd. Een stand, door de geboorte reeds gestempeld als drager van zuiver intellectuele, zuiver ideële bezitting en aangewezen tot hooger roeping dan geld verdienen, genot en materiële macht, werkt, zoolang ten minste die plicht door velen, altans de besten van dien stand goed gevoeld en door hen

diensovereenkomstig gehandeld wordt, zegenrijk voor zijn volk. Zoo is voor Indië die overoude verdeeling van arbeid, waaruit de brahmanenstand voortkwam, heilzaam geweest. Toen bij toenemende stoffelijke welvaart en uiterlijke beschaving de voorwaarden voor bloei van kunsten en wetenschappen aanwezig waren, werden de brahmanen de leidlieden van hun volk op elk gebied des geestes. Ook de zelfstandige en schoone ontwikkeling van de rijke Indische litteratuur in lyriek en epos, in drama en vertelsel, is hun werk. Mahābhārata en Rāmāyaṇa zijn naar hun inhoud te rekenen tot de geestesproducten van en voor de kaste der krijgslieden, hun vorm is brahmaansch. Brahmanen zijn ook de wetgeleerden, die de overlevering van gebruiken en van het recht handhaafden. Zij zijn de vervaardigers der verschillende rechtsboeken.

Niet dat den anderen standen het zich verwerven van theoretische kennis en toegang tot de litteratuur ontzegd zou zijn. Het tegendeel is waar. Uit het beeld, dat b.v. de Buddhistische teksten van verhalenden inhoud — een voortreffelijke kenbron voor de verhoudingen en het leven van de Indische maatschappij in de eeuwen omstreeks het begin onzer jaartelling — ons geven van de opvoeding van prinses, aanzienlijken en kooplieden, ziet men dat elk ārya, zoo het maar eenigszins kon, behoorlijk onderwezen werd. Takṣaṣilā, het Taxila der Grieken, was om zijne hoogeschool beroemd. Buiten en behalve den Weda had men in de profane litteratuur en de vele vakboeken een rijkdom van kundigheden, die den weetlust konden voldoen. Ook van de cūdras. Want al waren zij van de heilige teksten uitgesloten, niet alleen de kunst van lezen, schrijven, rekenen, ook de letteren en de professioneele wetenschappen waren voorzooverre de kastenregelen dit toelieten, voor hen toegankelijk. En met verloop

van tijd waren er ook in den çûdra-stand rijken en machtigen opgekomen, ja het gebeurde wel dat çûdras koningsdynastieën stichtten.

Toch hebben zulke verschuivingen van fortuin, zooals die zelfs in het meest afgesloten kastenstelsel niet kunnen uitblijven, de scheiding der standen en de prerogatieven van de brahmanen onaangetast gelaten. Beschouwd als hoogere wezens dan de overige menschen, vrij van belasting, om strijd uitgenoodigd tot maaltijden, met geschenken begiftigd, door vorsten met landbezit gedoteerd — al te maal verdienstelijke handelingen voor de ziel van hem, die ze doet — vormen zij een geestelijken adel, die onafhankelijk is van feitelijk bezit aan geld of goed en door ridders en koningen erkend en ontzien wordt. Onderling mogen zij, zooals feitelijk het geval is, in allerlei uiteenlopende en afgezonderde groepen verdeeld zijn, naar de Wedische school, waartoe zij behooren, naar afstamming, naar woonplaats, naar bezigheid en beroep, bij de niet-brahmanen staan zij allen in hooge eer. En terwijl de oude ridderstand in een groot gedeelte van het huidige Indië verdwenen is, en de oude waicyas sinds lang als afzonderlijke klasse vrij wel opgehouden hebben te bestaan, hebben de oude brahmaansche families hunne bevoorrechte plaats tot op heden gehandhaafd. Hun getal is niet gering. De census van 1871 geeft van de bijkans 140 millioen Hindoes niet-Mohammedanen ruim tien millioen aan als brahmanen ¹¹⁾.

¹¹⁾ De census van 1901, zooals die voorkomt in de *Encyclopedia Britannica*, dl. XXIX, is voor ons doel onbruikbaar. Het cijfer 15,467,752 of 5.4 0/0 der geheele bevolking van Indië (Hindoes en Muzelmannen) is dat van „priests (mostly brahmans)”. Aan zulk eene opgave heeft men niet veel.

Dat de eerbied voor den brahmaan onafhankelijk is van zijn beroep, is bekend. Laat ik, om dit goed te doen uitkomen, eene plaats aanhalen uit het werk van SENART, *Les castes de l'Inde*¹²): „Parcourons la liste des brâhmanes qu'elle [d. i. la théorie du *dharma*] répute indignes d'être conviés aux repas funèbres: voleurs, bouchers, serviteurs à gages, chanteurs, entrepreneurs de tripots, à côté d'autres professions moins fâcheuses, figurent sur la liste comme des espèces fort communes. Il est visible que, dès lors, la variété du gagne-pain était parmi les brâhmanes aussi infinie qu'elle peut l'être de nos jours. Et Manou fait acte de prudence en déclarant qu'un brâhmane doit toujours être considéré comme une grande divinité, *quel que soit le métier auquel il s'adonne.*”

De theorie van den *dharma* staat, inderdaad, lagere beroepen toe, maar slechts in geval van nood. In de praktijk, evenwel, zal dit geval nog al wel eens intreden. De echte, eigenlijke werkzaamheid van den brahmaan bestaat in officiëren bij een offer en in onderwijs geven in den Weda. Die twee functies, alsmede de bevoegdheid om giften aan te nemen zijn hem eigen, zij komen geen der overige *aryas* toe; daarentegen het offeren voor zich zelven, de eigen studie van den Weda en de verplichting om van het zijne aan waardigen weg te schenken, deelt hij met den *ksatriya* en den *waicya*. Aan alle drie de hoogere standen is dus de Wedastudie tot plicht gemaakt. Hen tot die studie in te leiden vermag alleen een brahmaan. Naar oude herkomst werd de acht-jarige knaap uit den stand der brah-

¹²) Blz. 116 van het aangehaalde werk (Ernest Leroux éditeur, 1896).

manen, de elf- en twaalfjarige uit dien der ridders en dien der huislieden door den vader aan den leermeester overgegeven met een ceremoniële en sacrale handeling, die men nog tegenwoordig aan den hiertoe gerechtigde verricht. Eerst door die wijding of initiatie (*upanayana*) wordt men een *ārya*; zij geldt voor de tweede, de ware geboorte, die naar den geest.

Met die inwijdingsceremonie brak voor den knaap een tijdvak aan van strenge tucht. In het huis zijns meesters levend, hem en diens vrouw gehoorzaamheid verschuldigd en in allerlei dienstbaar, door tal van heilige voorschriften tot ingetogenheid en onthouding gedwongen, leerde hij van buiten en repeteerde wat zijn *guru* hem voorsprak en uitlegde, terwijl hij tevens in zijne dagelijksche godsdienstige plichten op praktische wijze onderwezen werd. Oude berichten weten te gewagen van een leertijd van twaalf jaren voor elken Weda¹³⁾. Men kon echter, en dit zal wel in den regel het geval geweest zijn, deze studieperiode binnen een bepaalden tijdduur begrenzen. Als normale grens mag men het zestiende levensjaar stellen. Dan heeft de leerling genoeg Wedakennis opgedaan, dat het hem vergund wordt naar het ouderlijke huis terug te keeren om zich te gaan wijden aan zijn beroep. Het laat zich echter begrijpen, dat vlugge en voor studie begaafde jongelieden niet tevreden waren, voordat zij een of meer Wedas geheel in hun macht hadden en dat zij dan ook langer bij hun *guru* verwijlden. Oudtijds hebben zich ook niet-brahmanen aanmerkelijke

¹³⁾ Indirect ook Megasthenes bij Strabo XV, c. 59, ed. Meineke: *ἔτη δ' ἐπὶ καὶ τριάκοντα οὕτως ζήσαντα ἀναχωρεῖν εἰς τὴν ἐαυτοῦ κτῆσιν ἕκαστον* etc. Voor de *trayā vidyā* toch zijn 36 jaren noodig.

Wedakennis verworven. Koning Çudraka, die als de auteur van het drama *Het leemen wagentje* te boek staat, had, heet het in den proloog van dat stuk, onder meer kundigheden den R̥gweda en den Sāmaweda grondig bestudeerd.

Dat die oude manier ook ten huidigen dage nog niet geheel verdwenen is, daarvoor behoef ik slechts te herinneren aan eene bekende plaats uit MAX MÜLLER'S *India, what can it teach us* (bldz. 209).

✓ In het als norm geldende stelsel van Indisch jus en fas behoort de brahmaan slechts een deel van zijn leven te slijten in de wereld. Gedurende den tijd, dien hij bij zijn geestelijken leermeester doorbrengt, het eerste stadium na zijne wedergeboorte naar den geest, is al zijn doen en denken door zijne godsdienstige en studieplichten in beslag genomen. Zinnelijke genoegens en wereldsche vermaken zijn hem ontzegd. Eerst na die voorbereiding wordt hij rijp geacht voor het tweede levensstadium. Dan staat de maatschappij voor hem open. Na zijn terugkeer tot zijne ouders en familie wijdt hij zich aan zijn beroep en levensonderhoud, treedt in het huwelijk — ook dit voor hem een dure plicht, ter wille van de instandhouding van zijn geslacht — en hij mag behalve de behartiging van zijne godsdienstige plichten (zijn *dharma*) die hij nooit verzaken mag, ook zorgen voor zijne materiële belangen (zijn *artha*) en zijne genoegens (zijn *kāma*). Maar wanneer, bij het klimmen der jaren, zijne haren gaan vergrijzen en hij de kinderen van zijne kinderen ziet, dan is voor hem de tijd aangebroken om ruimte te maken voor het volgende geslacht. ✓ Dan behoort hij de vergankelijkheid en de ijdelheid te hebben ingezien van al die goederen, die de menschen in het vuur hunner

hartstochten met zooveel ijver bejagen, en te beseffen de waarheid van wat bij Manu staat:

Uw Lust wordt niet gebluscht zoo gij uw lusten viert,
Maar vlamt fel op, als 't Vuur waarin men boter giet.

X Dan begint voor hem het derde levenstijdvak. Met zijne vrouw of ook zonder haar, in welk geval hij haar aan de zorg zijner kinderen overlaat, trekt hij weg uit zijne omgeving, buiten de bebouwde streken naar het woud om er een sober en kuisch leven te leiden. In kleeding, woning, offerplichten tot het allernoodigste beperkt, geeft hij zich geheel over aan studie en bespiegeling. Een vierde stadium is dat van den woningloozen, rondzwervenden brahmaan, die van oord tot oord trekt en van aalmoezen leeft, tot de dood hem de lang voorbereide en verbeide groote Verlossing brengt.

Het is er verre van af dat voor die twee stadiën van den eremiet (de *êlôbios* van de Grieksche berichten) en den zwerveling de grenzen van leeftijd en kaste regelmatig in acht genomen zijn. Koningen en kooplieden, die aan het slot van een werkzaam leven zich in de eene of andere woudkluizenarij terugtrokken, zijn er in Indië in menigte geweest. Ook ontbrak het niet aan de zulken, die na volbrachten leertijd in het geheel niet in de maatschappij wenschten te leven. Het voeren van een bespiegelend leven in de grootsche eenzaamheid van het tropische woud of aan de hellingen van de sneeuwbergen, ver van de woelige wereld, heeft in Indië voor menig een van ouds groote aantrekkelijkheid gehad. Het klimaat en het geheele karakter van het Indische landschap begunstigde die neiging.

Reeds vroeg was de tijd aangebroken dat men aan de oude Wedische liederen en de oude Wedische offerpraktijken niet genoeg had. Die ze op de richtige wijze aanwendde

werd geacht in staat te zijn allerlei van de goden te verkrijgen, ja af te dwingen. Maar wat waren, wel beschouwd, die macht en heerlijkheid, die stoffelijke en tijdelijke goederen, die men door offer en onthouding nastreefde, dat men zich die geweldige inspanning van geest en lichaam dáárvoor zou getroosten? Is dan dit het hoogst bereikbare goed? Staat gemoedsrust en een onvergankelijke heilstaat niet oneindig veel hoger? Bij de ernstigsten en besten zijn zulke overwegingen reeds in overoude tijden opgekomen.

Ook, dat reinheid van het gemoed hooger staat dan ritueele reinheid. Tegenover de primitieve en naïeve levensbeschouwing van den voortijd is een hoog ethisch ideaal ontwaakt, waarvan de symptomen reeds in de voor-Buddhistische litteratuur duidelijk zich vertoonen. „Toorn is de inwonende vijand der menschen. Die zijn toorn bedwingt en zijn waan opgeeft, hem eerst houden de goden voor een brahmaan. Die hier op aarde de waarheid spreekt, zich de tevredenheid van zijn meerdere verwerft en geen kwaad met kwaad vergeldt, hem eerst houden de goden voor een brahmaan.” Dergelijke uitingen, zooals ik hier uit eene *Mahābhārata*-plaats aanhaal¹⁴⁾, zijn lang niet zeldzaam, ook in de oudere letterkunde. Ook op dit gebied heeft het Buddhisme leer en leven van de brahmanen tot model gehad.

Op zich zelf echter kan de onderdrukking van booze lusten, het aankweken van zachtheid en mededoogen, het medevoelen met zijne medeschepselen en bijstaan van hen die in nood verkeerden niet het einddoel zijn van het streven van den waren brahmaan en van wie in zijn voetspoor treedt. Die tevreden is met de vrucht van goede werken,

14) Vanaparva, 206, 32 vgg. (ed. Bomb.).

zal die genieten hiernamaals in den vorm van hemelvreugde en glansrijke nieuwe existentie op aarde. Doch zulke vrucht is eindig, als het zaad, waaruit zij is voortgekomen. Het hoogere doel is het bereiken van een onvergankelijken heilstaat, die door goede werken wel wordt ingeleid, maar waartoe vrij wat meer noodig is.

Reeds in de R̥gwedische liederen vindt men de voorloopers van dien drang, die voor den ontwikkelingsgang van den Indischen geest zoo beslissend is geweest. Baan breekt hij zich in de āraṇyakas en upanīśads, die de esoterische overpeinzingen der woudkluizenarijen belichamen. In die omgeving, in die atmosfeer ontstond en wies op de Indische theosophie en philosophie in hare menigvuldige verscheidenheid, haar naspeuren van het ware wezen van het Al en van den Ātman en van de verhouding van de individueele Ziel tot de Wereldziel. Daar kreeg de zielsverhuizingstheorie haar leerstelligen vorm, van daar uit verbreidden zich de voorstellingen van den Maalstroom des Levens, van de macht van het Karma, en van de Verlossing door Wijsheid. Diep doordrongen van het besef van onze nietigheid tegenover de oneindigheid van den makrokosmos, maar niet minder getroffen door de veelomvattendheid en de wondermacht van den geest, die in ons leeft, beproeft de Brahmaansche theosophie telkens en telkens weder de groote vraag van ons zijn op deze wereld op te lossen. Voor een deel zijn die stelsels van heilleeren tot de scholen der geleerden beperkt gebleven, andere hebben geleid tot het ontstaan van vele godsdienstige seeten, die zich ook bij de groote menigte des volks deden gelden: Jainisme, Buddhisme en de vele vormen waarin hier Wisṇu, daar Īśwa als Opperste Wezen worden aangebeden, of allerlei syncretisme wordt gehuldigd.

Van de reinste en verhevenste opvattingen van het goddelijke in den mensch en in de natuur tot de meest grove en plumpe voorstellingen, wij zien ze, ook nu nog, in Indië naast elkander. Want de andere zijde van den Indischen geest, die in oude dagen het ritueel zoo angstvallig en benepen gemaakt heeft, vertoont zich in tallooze gedaanten van beeldendienst, afgoderij en superstitie, dikwijls in afstootelijken vorm; en ook hier hebben — *horribile dictu* — brahmanen veelal de leiding. Maar de besten onder den brahmanenstand keuren de praktijken en gedragingen van die standgenooten niet goed en verafschuwen zulke caricatuur van religie en eeredienst niet minder dan wij.

Welk een onuitputtelijken rijkdom aan feiten en gegevens, welk een uitgestrekt veld voor studie en onderzoek leveren de schriftelijke en andere getuigenissen niet op voor de leer, de voorschriften, de praktijken, de mythologieën van die in tijd en ruimte verscheiden Indische secten! Dat er zooveel, ook uit het verleden, bewaard is, wij hebben het aan de brahmanen te danken, die, in eeuwen van druk niet minder dan in voorspoed, niet opgehouden hebben de trouwe wakers te zijn voor de traditie, en de verpersoonlijking van de nationale eenheid voor hun volk, hoe verdeeld ook door verschil van ras, van taal, van standen. Zoo brak eindelijk de dag aan, waarop Westersche wetenschappelijke zin en Westersche volmaking van wetenschappelijke methoden toegang kregen tot die oud-Indische wijsheid. En niet slechts wijsheid in technischen zin. De gansche Indische beschaving, ouder dan de Grieksche, in hoofdzaak even oorspronkelijk, zich onderscheidend door eene continuïteit, zooals Europa ze niet gekend heeft, opgeluisterd door vele van de edelste voortbrengselen van letterkunde en fraaie kunsten, hoog

staande om de groote plaats die zij inruimt aan 's menschen streven naar hooger — zij ligt, dank den voortgang der philologische studie van Sanskrit, Pali, Prākrit, geheel voor ons open. De onverdrotene arbeid van onze Sanskritisten en Indologen heeft, voornamelijk in de laatste vijftig jaren, reeds veel, zeer veel aan het licht gebracht, dat ons in staat stelt die oud-Indische beschaving beter te begrijpen en haar de juiste plaats aan te wijzen in de geschiedenis der menschheid. En dat zij een factor van groote beteekenis is, wordt thans algemeen ingezien.

Aan dien arbeid is het mij van nu af vergund mij geheel te geven, GrootEdelAchtbare Heeren Curatoren dezer Universiteit, die mij waardig hebt gekeurd de plaats in te nemen van mijn grooten leermeester. Diep ben ik doordrongen van de verantwoordelijkheid, die de benoeming tot het hooge ambt, dat ik thans aanvaard, mij oplegt. Moge ik uw vertrouwen nimmer beschamen, en in mijne dubbele werkzaamheid van wetenschappelijk onderzoeker en van akademisch docent niet te veel achterstaan bij hem, tot wiens opvolger de Regeering op Uwe aanbeveling mij heeft aangewezen!

Wat mij den schroom om die taak op mij te nemen het meest helpt overwinnen, is uwe overtuiging dat ik uw werk aan deze hoogeschool in uwen geest kan voortzetten, hooggeachte Leermeester en Vriend! De gevolgen van het ongeluk, dat u dezen zomer heeft getroffen, hebben het u niet mogelijk gemaakt in persoon hier tegenwoordig te zijn, maar naar den geest, ik weet het, zijt gij thans bij ons en heb ik het recht u toe te spreken, als waart gij aanwezig. En dan zij het mij vergund hier in het openbaar te herhalen wat ik

kort na mijne benoeming in besloten kring u heb gezegd, dat ik u wel kon opvolgen, maar niet vervangen. Gelukkig mag ik er bijvoegen: aan vervanging bestaat ook hoege-naamd geen behoefte. Want al hebt gij, ter voldoening aan de wet, op grond van uwen leeftijd uwe onderwijstaak in engeren zin moeten vaarwel zeggen, nog verheugt zich KERN's school in het bezit van haren Meester, nog is uw geest frisch en vaardig en de lijst uwer opera omnia niet afgesloten. Moge een volkomen herstel u een gelukkigen levensavond inleiden, zacht getint door den gemoedsvrede, dien een welbesteed leven van onverpoosden vruchtbaren arbeid verschaft, en gewijd door de dankbare hulde en eerbiedige liefde van de velen, die dien arbeid hebben leeren waardeeren en er nog telkens de vruchten van plukken!

Leidsche ambtgenooten, met u treed ik van heden af in andere en engere verbinding. Van de Groningsche zuster-universiteit tot u gekomen, vind ik onder u velen, mij persoonlijk weinig of niet bekend, maar aan den anderen kant een aantal oude bekenden, en daaronder goede vrienden uit verschillende vroegere levenstijdperken. Versterking van oude banden, aanknooping van nieuwe.....het is, in het licht van de ervaring reeds dadelijk na mijne benoeming door mij opgedaan, overbodig den wensch hiertoe uit te spreken. En hebt gij soms nog eene verklaring van mij van noode dat het mijnerzijds niet ontbreken zal aan bereidwilligheid tot eendrachtige samenwerking, zooals ik die te Groningen zoowel in den engeren kring van de litterarische faculteit als in den ruimeren van den Senaat steeds gekend heb? Maar wat ik hier wel wil uitspreken is dit. Verplaatsing van de eene universiteit naar eene andere is te allen tijde en overal iets heel gewoons geweest. Ieder die in zaken van

onderwijs recht tot meespreken heeft weet dat zij soms gewenscht kan zijn. Een regeeringspersoon die, zonder rekening te houden met omstandigheden en bijzondere omstandigheden, zou handelen naar het beginsel dat een iegelijk die eenmaal aan eenige universiteit tot hoogleeraar is aangesteld op diezelfde plaats moet blijven tot aan zijn emeritaat, zou onverantwoordelijk handelen tegenover de hoogste belangen der wetenschap. Waar, zooals bij mij het geval is, verwisseling van universiteit den betrokken hoogleeraar de gelegenheid schenkt om zich aan het vak van zijn hart geheel te geven, verheug ik mij er over, dat in ons land op dit punt dezelfde gedragslijn pleegt gevolgd te worden als in Duitschland, Oostenrijk, Frankrijk en waar niet? Bovendien, zulk een overgang van de eene hoogeschool naar de andere is niet alleen nuttig voor den verplaatsten hoogleeraar, ook de universiteit waar hij aankomt kan gebaat zijn door verfrissching van bloed en door het in nadere aanraking komen met opvattingen en gewoonten die elders heerschen. Niet in afzondering van elkander, op de wijze der Indische kasten, maar in aaneensluiting en het aankweeken van onderlinge waardeering ligt de kracht onzer hoogeschoolen. Met bekommering, ik beken het, zie ik de huidige strooming die voortstuwt tot het vermeederen van het getal onzer universiteiten. Naar mijne en veler anderer overtuiging hebben wij er nu zelfs te veel. Maar nog grooter ramp zou ik het achten, zoo ooit ons hooger onderwijs werd geconcentreerd aan ééne universiteit, al ware die zoo rijk gedoteerd en zoo volledig ingericht als de Berlijnsche. Minstens twee zullen wij altijd behoeven; en dat er, zooals nu, ruimschoots gelegenheid blijft bestaan voor verscheidenheid van richting, acht ik ten hoogste bevorderlijk voor den bloei van vrije, zelfstandige studie.

Dat ik hier Groningsche ambtgenooten en vrienden onder mijn gehoor mocht hebben, durfde ik nauwelijks hopen. De reis is lang, en wat erger is, zij is tijdroovend. Ook de tijd van het jaar, een pas begonnen cursus, is een beletsel. Maar hetzij ik u hier in werkelijkheid toespreek of alleen in de gedachte, uwe gevoelens mijwaart zijn mij bekend, en ik zou mij tegenover mij zelven niet verantwoord achten, zoo ik op dezen dag en in dit uur niet ook een hartelijk woord van afscheid deed hooren aan u, die ik in jarenlangen omgang heb leeren hoog achten en lief hebben. Gij weet het, mijn heengaan van u is geene desertie; dat ik het vereerende beroep naar Leiden aannam, beteekent niet ontrouw aan Groningen, maar trouw aan mijne wetenschap.

En nu, ten slotte nog een enkel woord, een kort woord tot u, mijne Heeren Studenten. Want wat gij aan mij, wat ik aan u zal hebben, zal ons wederzijds spoedig blijken. Weet dan dat ik zoogenaamde examenstudie, in de alledaagsche beteekenis van dat woord, haat en naar vermogen tegenga, maar de echte studie, die tot zelfstandigheid van onderzoek leidt, aanmoedig en naar vermogen wensch te bevorderen. Aan lust tot mededeelen en met u mede te onderzoeken ontbreekt het mij niet. Evenals mijn groote voorganger zal ik trachten te handelen naar het woord van den Indischen dichter, die van de Wetenschap zegt dat zij een schat is, die aangroeit naarmate men er meer van uitgeeft, maar inschrimpelt, wanneer men er karig mede is tegenover anderen. IK HEB GEZEGD.

